

**ՀՈՐՄՈՒԳԻ ՆԵՂՈՒՑԻ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ «ԵՐԵՔ
ԾՈՎԵՐԻ ՀԱՄԱԿԱՐԳՈՒՄ»**

Անդրանիկ Հարությունյան
ԵՊՀ արաբագիտության ամբիոնի ասպիրանտ
a.harutyunian@mfa.am

Բանալի բառեր` Հորմոնալ նեղուց, «Երեք ծովերի համակարգ», ածխաջրածնային ռեսուրսներ, այլընտրանքային ուղիներ, նավթային խողովակաշարեր, հանգույց

«Երեք ծովերի համակարգը»¹ ընդգրկում է Միջերկրական, Սև և Կասպից ծովերի ավազանները, ինչպես նաև այն ամենն, ինչը ելք ունի այդտեղ ու տրանսպորտային կոմունիկացիա է (Արաբական ծով, Պարսից ծոց, Սուեզի ջրանցք և այլն): Այն համարվում է ամենահարուստ տարածաշրջանը նավթի և գազի պաշարներով և ունի նավթամուղների ու գազամուղների համակարգի մեծ խտություն: Այս համակարգում կարևորագույն տեղ ունի Պարսից ծոցը, որտեղ կենտրոնացած են համաշխարհային նավթային ռեսուրսների շուրջ 65 %-ը և գալիք քանակությամբ գազի պաշարներ²:

Հորմոնալ նեղուցը, կապելով Պարսից ծոցը Օմանի ծոցի հետ, ունի կարևորագույն նշանակություն համաշխարհային առևտրի, Էներգետիկ անվտանգության, ածխաջրածնային պաշարների ծովային տրանսպորտի, համաշխարհային Էներգետիկ ռեսուրսների շուկայական գների կայունության մեջ: Հողվածի նպատակն է ուսումնասիրել Հորմոնալ նեղուցի հանգուցային նշանակությունը «Երեք ծովերի համակարգում» և քննության

¹ Մանրամասն տես` Դավիթ Հովհաննիսյան. «Տարածաշրջանային զարգացումներ. «Երեք ծովերի տեսություն», ԵՊՀ Զարգացակրթական և մշակութային հետազոտությունների կենտրոն, Վերլուծական տեղեկագիր համար 9, Երևան, 2016թ. Էջ` 8-36:

² OPEC share of world crude oil reserves, 2018, https://www.opec.org/opec_web/en/data_graphs/330.htm, (մուտք` 04.04.2019):

առնել այլընտրանքային ուղիները նեղուցի շուրջ տեղի ունեցող աշխարհաքաղաքական զարգացումների համատեքստում:

Հորմուզի նեղուցի հաղորդակցային նշանակությունը

Հորմուզի նեղուցը ջրային միակ ուղին է, որը կապում է Պարսից ծոցը արտաքին աշխարհի հետ: Բոլոր նավերն ու նավթային տանկերները անցնում են Հորմուզի նեղուցով՝ փոխադրելու նավթը, նավթամթերքները և բնական գազը Պարսից ծոցի նավահանգիստներից: Նավթի և նավթամթերքի փոխադրումը նեղուցով 2018թ.-ին կազմել է 21 մլն տակառ/օր, որը ռեկորդային ցուցանիշ է համարվում, և կազմում է համաշխարհային նավթի առևտրի 21 %-ը, իսկ ծովային տրանսպորտի առևտրի՝ 35 %-ը:³ Հորմուզի նեղուցով է անցնում նաև գազի համաշխարհային պաշարների 30 %-ը, որի գերակշիռ մասը արտահանում է գազի համաշխարհային ամենամեծ պաշարներ ունեցող պետություններից Կատարը⁴:

Նեղուցի ընդհանուր երկարությունը 180 կմ է, որի ամենանեղ հատվածը կազմում է 45 կմ: Այն պարունակում է մեծ նավերի համար նավագնացության երկու ծովուղի, որոնցից յուրաքանչյուրի լայնությունը 3.2 կմ է, և որոնք միմյանցից առանձնացված են 3.2 կմ լայնությամբ բուֆերային գոտիով:

Հորմուզի նեղուցի ջրերը ողողում են Իրանի, Օմանի (Մուսանդամ թերակղզի) և ԱՄԷ-ի ափերը: Հարկ ենք համարում ընդգծել, որ Իրանի վերահսկողության տակ են գտնվում նեղուցի մոտակայքում գտնվող մի շարք կղզիներ, որը հնարավորություն է տալիս Իրանին որոշակի ազդեցություն ունենալ և լուրջ դերակատարություն ստանձնել Հորմուզի նեղուցի շահագործման անվտանգության հարցում: Ի հավելումս վերոհիշյալի՝ նավագնացության համար նախատեսված նեղուցի հյուսիսային

³ The Strait of Hormuz is the world's most important oil transit chokepoint, <https://www.eia.gov/todayinenergy/detail.php?id=39932>, (մուկը՝ 04.04.2019):

⁴ Минэнерго США: альтернатив Ормузскому проливу почти нет, <http://www.profinance.ru/news/2019/06/25/bt8m-minenergo-ssha-alternativ-ormuzskomu-prolivu-pochti-net.html>, (մուկը՝ 04.04.2019):

մասը Իրանի ափերից մի քանի կիլոմետր հեռավորության վրա է գտնվում⁵:

Պետք է նշել նաև, որ նեղուցի՝ համաշխարհային ածխաջրածնային ռեսուրսների տրանսպորտի մեջ կարևորագույն նշանակության հետ մեկտեղ այն կենսական նշանակություն ունի ծոցի երկրների համար բազմաթիվ ապրանքատեսակներ ներկրելու գործում:

Հորմուզի նեղուցի շուրջ ուժերի դասավորվածությունը

Հորմուզի նեղուցի շուրջ տարածաշրջանային ուժերից ամենամեծ ներկայությունն ունի Իրանի Իսլամական Հանրապետությունը: Պարսից և Օմանի ծոցերում են գտնվում Իրանի երկու նավատորմերը, որոնցից մեկը պատկանում է Իրանի կանոնավոր բանակին, իսկ մյուսը՝ Իրանի իսլամական հեղափոխության պահպանության կորպուսին⁶: 2007թ.-ին տեղի ունեցած Իրանի ռազմածովային ուժերի վերակազմակերպման արդյունքում երկու նավատորմերի գործունեության արեալը հստակ սահմանվեց. կանոնավոր բանակի նավատորմը գործելու է Պարսից ծոցից դուրս, իսկ հեղափոխության պահպանության կորպուսի նավատորմը՝ Պարսից ծոցում⁷: Հատկանշական է, որ երկու նավատորմերի գործունեության բաժանման գիծը անցնում է Հորմուզի նեղուցով, և յուրաքանչյուրի հրամանատարական կազմը տեղակայված է նեղուցի հյուսիսային ափին գտնվող Բանդար Աբբաս քաղաքում: Իրանը իր ռազմական ներկայությունն է ապահովել Հորմուզի նեղուցի հարակից մի շարք կղզիներում, որոնց թվում են Աբու Մուսան, Լարակը և Սիրին: Ի հավելումս վերոհիշյալի՝ Իրանը վերահսկում է նաև

⁵ Talmadge C., “Closing time: Assessing the Iranian Threat to the Strait of Hormuz”, 2008, International Security Journal, p. 86.

⁶ Իրանի զինված ուժերի ճյուղ, որը ենթարկվում է անմիջապես հոգևոր առաջնորդին և պատասխանատու է երկրում իսլամական կարգերի պահպանման և օտարերկրյա միջամտությունների դիմագրավման համար:

⁷ Gulf III: Iran's Power in the Sea Lanes, <http://iranprimer.usip.org/blog/2013/mar/12/gulf-iii-iran%E2%80%99s-power-sea-lanes>, (մուտք՝ 04.04.2019):

Նեղուցի մոտ գտնվող Քեշմ կղզին, որը համարվում է նեղուցի հարակից ամենախիտ բնակեցված կղզին⁸:

Պարսից ծոցի արաբական միապետությունները ռազմական առումով չեն կարող մրցակցել Իրանի ռազմական ուժերի հետ, ուստի վերոհիշյալ պետությունները անվտանգության և պաշտպանության հարցում ապավինում են արտաքին ուժերի՝ առաջին հերթին ԱՄՆ-ի աջակցությանը:

Պարսից ծոցում է գտնվում ամերիկյան 5-րդ նավատորմը, որը տեղակայված է Բահրեյնում: Վերջինիս հիմնական առաքելությունը համարվում է Պարսից, Օմանի և Ադենի ծոցերի, Կարմիր և Արաբական ծովերի անվտանգությունը, որտեղ գտնվում են ռազմավարական համաշխարհային նշանակություն ունեցող Հորմուզի, Բաբ Էլ Մանդեբի նեղուցները և Սուեզի ջրանցքը⁹: Բացի 5-րդ նավատորմից՝ ԱՄՆ-ն ռազմական միավորներ ունի նաև Պարսից ծոցի այլ արաբական երկրներում, մասնավորապես՝ օդային ռազմաբազա Կատարում (ալ-Ուդեյդ), որը համարվում է ամերիկյան ամենամեծ ռազմաբազան Մերձավոր Արևելքում¹⁰, ցամաքային ուժեր Քուվեյթում, ԱՄԷ-ում՝ օդային ռազմաբազա (ալ-Դաֆրա), ռազմածովային բազա (Ֆուջեյրա), որն ունի ռազմավարական մեծ նշանակություն Հորմուզի նեղուցի անվտանգության համատեքստում: Սաուդյան Արաբիայում ԱՄՆ-ն չունի ռազմական մշտական ներկայություն 2003թ.-ից ի վեր, երբ վերջինս դուրսբերեց իր ռազմական ուժերն այնտեղից: Այնուամենայնիվ, ամերիկացի ռազմական մասնագետներն իրականացնում են սաուդյան զինված ուժերի զորավարություններ և հիմնականում տեղակայված են Էր Ռիադից ոչ հեռու գտնվող օդային ռազմաբազայում¹¹: Օմանի հետ կնքված երկկողմ պայմանագրի շրջանակներում ԱՄՆ-ն իրավունք

⁸ Նույն տեղում:

⁹ Commander, Naval Forces Central Command. “U.S. 5th Fleet.” <http://www.public.navy.mil/surfor/pages/FifthFleet.aspx>, (մուտք՝ 04.04.2019):

¹⁰ Wallin M., “U.S. Military Bases and Facilities in the Middle East”, American Security Project, 2018, p.7

¹¹ Նույն տեղում, էջ՝ 8:

Է ձեռքբերել օգտագործելու Օմանի ռազմաբազաները հատուկ նպատակի իրագործման համար¹²:

Իրանի բարձրաստիճան ղեկավարների կողմից հնչող սպառնալիքներին ու զորավարժություններին ի պատասխան՝ ԱՄՆ-ն մշտապես հանդես է գալիս Պարսից ծոցում անվտանգությունը և Հորմուզի նեղուցում նավարկությունը և համաշխարհային առևտրի անխափան շրջանառությունը պահպանելու հայտարարություններով¹³ : Ըստ ԱՄՆ-ի՝ Հորմուզի նեղուցը չի պատկանում ամբողջությամբ Իրանին, այլ միջազգային ջրային ուղիների իրավունքի համաձայն համարվում է ազատ տարանցման գոտի¹⁴ : Վերոհիշյալ սպառնալիքների համատեքստում 2018թ.-ի դեկտեմբերին ամերիկյան ավիակիրը մուտք գործեց Պարսից ծոց, ուր տևական ժամանակ բացակայում էր¹⁵:

Հորմուզի նեղուցի հետ կապված պատմական զարգացումները

Հաշվի առնելով Հորմուզի նեղուցի աշխարհաքաղաքական և ռազմավարական նշանակությունը՝ պամության ընթացքում այն եղել է առափնյա երկրների և օտար ուժերի կողմից վերահսկողություն հաստատելու թատերաբեմ: 1515թ. պորտուգալացիների կողմից Հորմուզի թագավորությունը գրավելով՝ նեղուցի վերահսկողությունը 1 դար մնաց պորտուգալացիների տիրապետության տակ, ինչը հնարավորություն տվեց Պորտուգալիային վերահսկողություն հաստատելու Եվրոպայի և Հնդկաստանի միջև ընթացող

¹² U.S. Department of State. “U.S. Relations with Oman.” Jan. 9, 2017.

<https://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/35834.htm>, (մուտք՝ 04.04.2019):

¹³ Iran threatens to block Strait of Hormuz over US oil sanctions,

<https://www.theguardian.com/world/2018/jul/05/iran-retaliate-us-oil-threats-eu-visit-hassan-rouhani-trump>, (մուտք՝ 04.04.2019):

¹⁴ К чему приведет блокировка Ираном Ормузского пролива,

<https://vz.ru/world/2018/9/26/389402.html>, (մուտք՝ 04.04.2019):

¹⁵ US Aircraft Carrier Enters Persian Gulf After Long Absence,

<https://www.voanews.com/a/us-aircraft-carrier-enters-persian-gulf-after-long-absence/4711289.html>, (մուտք՝ 04.04.2019):

առևտրային ճանապարհի վրա ¹⁶ : Պորտուգալական վերահսկողությանը հաջորդեց բրիտանական վերահսկողությունը, որը տևեց մինչև 20-րդ դար: Երկրորդ համաշխարհային պատերազմի ավարտից հետո նեղուցի վերահսկողության համար պայքար սկսվեց ԱՄՆ-ի և ԽՍՀՄ-ի միջև ¹⁷:

Մեծ Բրիտանիայի գործերի՝ Պարսից ծոցից դուրսբերումը հանգեցրեց տարածաշրջանի երկրների կողմից նեղուցի շրջանում իրենց վերահսկողությունը հաստատելուն ուղղված քայլերի: Այս գործընթացը ցայտուն կերպով արտահայտվեց Իրանի կողմից նեղուցի հարակից երեք կղզիներում՝ Աբու Մուսա, Մեծ Թոմբ և Փոքր Թոմբ, վերահսկողություն հաստատելով, որի իրավասության դեմ հանդես եկավ ԱՄԵ-ն՝ հայտարարելով վերոհիշյալ կղզիները ԱՄԵ-ի անբաժանելի մաս ¹⁸ : Իր հերթին Իրանի արտաքին գործերի նախարարը 1995թ. երեք կղզիները հայտարարեց Իրանի անբաժանելի մաս ¹⁹ : Վերոհիշյալ երեք կղզիներն ունեն աշխարհաքաղաքական և ռազմավարական մեծ նշանակություն Հորմուզի նեղուցի նավագնացության անվտանգության և վերահսկողության համատեքստում ²⁰:

Հաշվի առնելով Հորմուզի նեղուցի ռազմավարական, հաղորդակցային նշանակությունը համաշխարհային ածխաջրածնային առևտրի համատեքստում՝ Իրանը մշտապես փորձել է օգտագործել նեղուցին սահմանակից լինելու և մի շարք ռազմավարական նշանակության կղզիներ վերահսկելու հանգամանքը՝ բարձրաստիճան պետական պաշտոնյաների մակարդակով հանդես գալով նեղուցը փակելուն ուղղված ուղիղ և քողարկված հայտարարություններով: Հորմուզի նեղուցի շուրջ զարգացումները թեժացան 2011-2012թթ-ին, երբ Իրանը հանդես

¹⁶ Shuang Wen, The Strait of Hormuz: A barometer in the Emerging US-Gluf-China Triangular Relationship, 2010, Washington, p.2.

¹⁷ Ramazani K., "The Persian Gulf and the Strait of Homuz", 1980 pp. 24-25.

¹⁸ 2013 "مضيق هرمز والصراع الإيراني الأمريكي", بيروت, (մուտք՝ 04.04.2019):

¹⁹ Cordesman A., "Iran, Oil and the Strait of Homuz", Center for Strategic and International Studies Arleigh A. Burke Chair in Strategy, Washington, 2007, p.3.

²⁰ Ասվածը հատկապես վերաբերում է Աբու Մուսա կղզուն, որի մոտով է անցնում նեղուցի նավթային ծովուղիներից մեկը:

եկավ Հորմուզի նեղուցը փակելու սպառնալիքով ²¹ : Այս սպառնալիքները կապված էին ԵՄ-ի կողմից Իրանի հանդեպ Նոր պատժամիջոցների սահմանման հետ, որը արգելում էր Իրանի Նավթի արտահանումը Եվրոպա ²² : Նման սպառնալիքներին ի պատասխան՝ ամերիկյան, բրիտանական և ֆրանսիական միացյալ ուժերի Նավատորմը մուտք գործեց Պարսից ծոց՝ կանխելու նեղուցի փակման հնարավոր փորձերը: Իրանական սպառնալիքները, նեղուցի շուրջ ռազմածովային զորավարժություններն իրենց ազդեցությունն ունեցան Նավթի համաշխարհային գների թանկացման վրա:

Իրանի կողմից Հորմուզի նեղուցը փակելու Նոր սպառնալիքների առիթ դարձավ ԱՄՆ-ի նախագահ Դոնալդ Թրամփի կողմից 2018թ. մարտի 8-ին ընդունած որոշումը, որով ԱՄՆ-ն դուրս եկավ Իրանի և Վեցնյակի (ՄԱԿ-ի Անվտանգության խորհրդի մշտական անդամներ և Գերմանիա) միջև 2015թ. կնքված միջուկային համաձայնագրից: ԱՄՆ-ի՝ վերոհիշյալ համաձայնագրից դուրս գալը ուղեկցվեց վերջինիս կողմից մինչմիջուկային համաձայնագրի պատժամիջոցների վերասահմանմամբ, որոնք վերաբերում են Իրանի Նավթային, բանկային և առևտրի ոլորտներին ²³ : Այս որոշմանն ի պատասխան՝ Իրանի մի շարք բարձրաստիճան պաշտոնյաներ հանդես եկան նեղուցը փակելու սպառնալիքներով: Նոր պատժամիջոցների ուժի մեջ մտնելուց հետո Իրանի նախագահ Հասան Ռուհանին հանդես եկավ Հորմուզի նեղուցը արգելափակելու հայտարարությամբ. «Եթե ԱՄՆ-ն խոչընդոտի Իրանի կողմից Նավթի արտահանումը, ապա Իրանը կարգելափակի Պարսից ծոցից դուրս եկող ամբողջ Նավթի

²¹ Iran threatens to block Strait of Hormuz oil route, <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-16344102>, (մուտք՝ 04.02.2019):

²² The European Union and Iran, http://europa.eu/rapid/press-release_PRES-12-15_en.htm, (մուտք՝ 04.04.2019):

²³ Trump re-imposes Iran sanctions: Now what?, <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-46075179>, (մուտք՝ 08.02.2019):

արտահանումը»²⁴: Նման հայտարարություններին հաջորդեցին Իրանի՝ հեղափոխության պահպանության կորպուսի կողմից 2018թ. օգոստոսին կազմակերպած իրանական նավատորմի զորավարժությունները Հորմուզի նեղուցի հարակից շրջաններում, որին մասնակցեցին հարյուրավոր ռազմանավեր²⁵: Հարկ ենք համարում ընդգծել, որ նման զորավարժությունները սովորաբար տեղի են ունենում յուրաքանչյուր տարվա վերջին: Ի հավելումս վերջինիս և ի պատասխան ամերիկյան ավիակրի՝ Պարսից ծոց մուտք գործելուն՝ հեղափոխության պահպանության կորպուսը 2018թ.-ի դեկտեմբերին իրականացրեց նոր զորավարժություններ նեղուցի հարակից քեշմ կղզում²⁶: Չորավարժությունների իրականացումը Հորմուզի նեղուցի շրջակայքում ինքնին հստակ ուղերձ է ուղղված Իրանի դեմ հանդես եկող պետություններին (առաջին հերթին ԱՄՆ-ին): Այն նաև առիթ է տվյալ գոտիում կենտրոնացնելու մեծ թվով զինված ուժեր:

Վերջերս Դոնալդ Թրամփի նոր որոշումը՝ չերկարացնելու նախորդ պատժամիջոցների համատեքստում Իրանից նավթամթերք գնելու արտոնությունը մի քանի երկրների (Չինաստան, ՅուՆԵՍԿՈ, Հարավային Կորեա, Թուրքիա, Ճապոնիա) համար, որոնք Իրանից գնում են 1 մլն տակառ/օր նավթ,²⁷ նոր պատճառ հանդիսացավ Իրանի կողմից սպառնալիքների և նեղուցի շրջակայքում զորավարժությունների անցկացման համար: 2019թ.-ի ապրիլի 30-ին իրանական նավատորմի ղեկավարը հայտարարեց նաև իրանա-ռուսական

²⁴ Iran's President Threatens To Close Strait Of Hormuz If U.S. Blocks Oil Exports, <https://www.rferl.org/a/iran-s-president-threatens-to-close-strait-of-hormuz-if-u-s-blocks-oil-exports/29636728.html>, (մուտք՝ 04.04.2019):

²⁵ Iran says it held military exercises in Strait of Hormuz, <https://edition.cnn.com/2018/08/05/middleeast/iran-military-exercise-strait-of-hormuz/index.html>, (մուտք՝ 04.04.2019):

²⁶ Iran Conducts Military Drills Near Strait of Hormuz, <https://www.thetrumpet.com/18348-iran-conducts-military-drills-near-strait-of-hormuz>, (մուտք՝ 04.04.2019):

²⁷ U.S. Moves to Stop All Nations From Buying Iranian Oil, but China Is Defiant, <https://www.nytimes.com/2019/04/22/world/middleeast/us-iran-oil-sanctions-.html>, (մուտք՝ 04.04.2019):

համատեղ զորավարժություններ անցկացնելու մասին, որը տեղի կունենա Հորմուզի նեղուցում²⁸:

Այլընտրանքային ուղիները

Իրանի կողմից պարբերաբար հնչող սպառնալից հայտարարությունները իրանա-ամերիկյան հարաբերությունների լարվածության թեժացման տարբեր փուլերում, ռազմական որևէ ընդհարումների դեպքում անխաջրածնային ռեսուրսների ծովային տրանսպորտի հնարավոր խցանումը, դրանից բխող համաշխարհային շուկայում նավթի ու գազի գների մեծ տատանումների վտանգը ստիպեցին Պարսից ծոցի երկրներին մտածել Հորմուզի նեղուցին այլընտրանք հաղիսացող երթուղիների կառուցման մասին, որն ունի ինչպես տնտեսական, այնպես էլ աշխարհաքաղաքական ահռելի նշանակություն թե՛ տարածաշրջանի երկրների և թե՛ միջազգային խաղացողների համար: Հարկ ենք համարում նշել, որ այլընտրանքային ուղիների կառուցմանը մեծ նշանակություն է տրվում ինչպես Պարսից ծոցի արաբական երկրների, այնպես էլ Իրանի կողմից:

Նեղուցի այլընտրանքային ուղիները կարելի է բաժանել հետևյալ մասերի՝ գործող, կառուցված և հնարավոր ուղիներ:

Գործող այլընտրանքային ուղիներ

Աբու Դաբի ոչ մաքրագտված նավթային խողովակաշար

Գործող երթուղիներից է համարվում ԱՄԷ-ում գտնվող Աբու Դաբի-Ֆուլջեյրա խողովակաշարային նավթային երթուղին, որը հայտնի է Աբու Դաբի ոչ մաքրագտված նավթային խողովակաշար անունով: Այս խողովակաշարի միջոցով ԱՄԷ-ն իրականացնում է նավթով հարուստ Աբու Դաբի եմիրությունից նավթի արտահանումը՝ շրջանցելով Հորմուզի նեղուցը: Այսպիսով՝ ԱՄԷ-ն նվազեցրել է Հորմուզի նեղուցով անցնող նավարկությունը և ընդլայնել ԱՄԷ-ի արևելյան ծովափից արտահանման ծավալը: Ներկայումս այս խողովակաշարով անցնում է 1.5 միլիոն տակառ/օր

²⁸ Russia and Iran prepare for joint military exercises in the Strait of Hormuz, <http://www.uawire.org/russia-and-iran-prepare-for-military-exercises-in-the-strait-of-hormuz>, (մուտք՝ 04.04.2019):

Նավթ, որը կազմում է ԱՄԵ-ի օրական ընդհանուր նավթի արտահանման կեսը²⁹ : Խողովակաշարի տարողունակությունը կարող է հասնել մինչև 1.8 միլիոն տակառ/օր, որը կկազմի ԱՄԵ-ի նավթի օրական արտահանման 2/3-ը³⁰:

Հատկանշական է, որ խողովակաշարի կառուցումը իրականացրել է չինական ընկերությունը, որը խոսում է Չինաստանի՝ Եմիրաթական նավթի անվտանգ արտահանման շահագրգռվածության մասին՝ հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ ԱՄԵ-ն համարվում է Չինաստան նավթի մատակարարման երկրներից մեկը³¹:

Սաուդյան Արաբիայի Արևելք-Արևմուտք խողովակաշար

Սաուդյան Արաբիայի Արևելք-Արևմուտք խողովակաշարը կապում է Սաուդյան Արաբիայի արևելյան հատվածը³² Կարմիր ծովի հետ, որտեղ գտնվում է Յանբու նավահանգիստը: Այն բաղկացած է երկու հատվածից, որոնցից մեկը սկզբնապես օգտագործվում էր գազի փոխադրման համար, ապա փոխարինվեց նավթային երթուղու: Արևելք-Արևմուտք խողովակաշարի տարողունակությունը գնահատվում է 5 միլիոն տակառ/օր, որը սաուդյան Արամկո ընկերությունը պլանավորում է հասցնել մինչև 7 միլիոն տակառ/օր³³ : Այն միտված է ամբողջապես ապահովելու Սաուդյան Արաբիայի նավթի արտահանումը Հորմուզի նեղուցի շուրջ ֆորսմաժորային իրավիճակների դեպքում: Արևելք-Արևմուտք խողովակաշարը մեծ կարևորություն ունի ոչ միայն Հորմուզի, այլ նաև Բաբ Ալ-Մանդեբի նեղուցը շրջանցելու համար, քանի որ վերջինիս նավարկության անվտանգությունը նույնպես կարող է խաթարվել՝ հաշվի առնելով առափնյա երկրների ներքաղաքական

²⁹ Abu Dhabi Crude Oil Pipeline Project, <https://www.uae-embassy.org/news-media/abu-dhabi-crude-oil-pipeline-project>, (մուտք՝ 04.04.2019):

³⁰ Նույն տեղում:

³¹ United Arab Emirates Crude Oil: Exports, <https://www.ceicdata.com/en/indicator/united-arab-emirates/crude-oil-exports>, (մուտք՝ 04.04.2019):

³² Այստեղ են կենտրոնացած Սաուդյան Արաբիայի ածխաջրածնային ռեսուրսների հիմնական մասը:

³³ Country Analysis Brief: Saudi Arabia, U.S. Energy Information Administration, 2017, p.10.

իրավիճակը (Եմեն) և միմյանց միջև առկա տարածքային վեճերը (Չիբուօթի և Էրիթրեա)³⁴:

Քիրքուք-Չեյհան նավթային խողովակաշար

Քիրքուք-Չեյհան խողովակաշարը, որը հայտնի է նաև Իրաք-Թուրքիա ոչ մաքրագտված նավթի խողովակաշար անվամբ, Իրաքի հյուսիսային շրջանում գտնվող նավթահորերից աղյուսահանվող նավթի արտահանման ուղին է դեպի Միջերկրական ծովում գտնվող թուրքական նավահանգիստ: Այն բաղկացած է երկու խողովակաշարից և ունի 1.5 միլիոն տակառ/օր տարողունակություն³⁵: 1990թ.-ից ի վեր Քիրքուք-Չեյհան խողովակաշարը պատերազմների, Իրաքի վրա սահմանված տնտեսական պատժամիջոցների և տարբեր խմբավորումների կողմից հարձակումների ենթարկվելու պատճառով կանոնավոր չի գործել: 2014թ.-ին Իսլամական պետության կողմից հարձակումների ենթարկվելուց և վերջինիս կողմից Իրաքի հյուսիսային մասում վերահսկողություն սահմանելուց հետո խողովակաշարի իրաքյան հատվածը փակվեց: Այս պայմաններում Իրաքյան Զուրդիստանը կառուցեց առանձին խողովակաշար, որը անցնում էր իր վերահսկողության տակ գտնվող տարածքներով՝ այսպիսով ապահովելով նավթի անվտանգ փոխադրումը մինչև Քիրքուք-Չեյհան խողովակաշարի թուրքական հատված: 2018թ.-ի վերջին Իրաքյան Զուրդիստանը Զուրդիստան-Չեյհան խողովակաշարի տարողունակությունը հասցրեց 1 միլիոն տակառ/օրի³⁶:

Իրաքը Իսլամական պետությանը պարտության մատնելուց հետո 2018թ.-ի նոյեմբերից սկսեց վերագործարկել Քիրքուք-Չեյհան խողովակաշարը, որը 2018թ.-ի վերջին կազմում էր

³⁴ Մանրամասն տե՛ս՝ Հայկ Զոչարյան. «Բաբ Ալ-Մանդեբի նեղուցի նշանակությունը Երեք ծովերի համակարգում», ԵՊՀ Զաղաքակրթական և մշակութային հետազոտությունների կենտրոն, Վերլուծական տեղեկագիր համար 9, Երևան, 2016թ.:

³⁵ Country Analysis Brief: Iraq, U.S. Energy Information Administration, 2016, p. 7.

³⁶ Iraq's Kurds add capacity to oil pipeline to export Kirkuk crude, <http://www.mining.com/web/iraqs-kurds-add-capacity-oil-pipeline-export-kirkuk-crude/>, (մուտք՝ 04.04.2019):

80000-90000 տակառ/օր ծավալ³⁷: Կարևոր է նշել, որ այս ծավալը պայմանավորված է նաև այն պատճառով, որ Իրաքի հյուսիսային շրջանների նավթը հիմնականում ենթարկվում է վերամշակման³⁸: Հետևապես՝ Իրաքի նավթի արտահանման գլխավոր ճանապարհը շարունակում է մնալ Պարսից ծոցը, որտեղով Իրաքից արտահանվող նավթի ծավալները ռեկորդային էին 2018թ.-ի օգոստոս-սեպտեմբեր ամիսներին՝ հասնելով 3.6 միլիոն տակառ/օրի ³⁹ : Վերջինս կապված է նաև Իրաքի նավթի արտահանման շուկայի հետ, որի գերակշիռ մասը գտնվում է Ասիայում⁴⁰:

Կառուցված ուղիներ

Համաարաբական խողովակաշար

Համաարաբական խողովակաշարը, որը ձգվում է Սաուդյան Արաբիայի ալ-Ղամմամ քաղաքից մինչև Լիբանանի Սիդոն քաղաք, սկսել է օգտագործվել 1950թ.-ից և համարվում էր այդ ժամանակվա նավթային ամենամեծ խողովակաշարը ⁴¹ : Այն անցնում է Սաուդյան Արաբիայով, Հորդանանով, Սիրիայով և Լիբանանով: Խողովակաշարը կապում էր Պարսից ծոցը Միջերկրական ծովի հետ և համարվում էր ավելի էժան նավթային երթուղի դեպի Եվրոպա և ԱՄՆ⁴²: Այն կառուցվել է ամերիկյան Արամկո ընկերության կողմից, որը այդ ժամանակ Սաուդյան Արաբիայի հետ միասին տնօրինում էր վերջինիս նավթային

³⁷ Turkey seeks renewal of Kirkuk-Ceyhan pipeline: Ambassador Yildiz, <http://www.rudaw.net/english/middleeast/iraq/110120191>, (մուտք՝ 04.04.2019):

³⁸ Iraq's Kirkuk oil exports to stay restricted, <https://www.reuters.com/article/us-iraq-oil/iraqs-kirkuk-oil-exports-to-stay-restricted-idUSKCN1OPOGN>, (մուտք՝ 04.04.2019):

³⁹ Iraq Oil Exports From South Close To Record-High, <https://oilprice.com/Latest-Energy-News/World-News/Iraq-Oil-Exports-From-South-Close-To-Record-High.html>, (մուտք՝ 04.04.2019):

⁴⁰ Iraq, Executive Summary, Overview, Energy Information, Administration, 2019, <https://www.eia.gov/beta/international/analysis.php?iso=IRQ>, (մուտք՝ 04.04.2019):

⁴¹ Սկզբնապես խողովակաշարի հզորությունը 300000 տակառ/օր էր, որը հասավ 500000 տակառ/օր:

⁴² Trans-Arabian Pipeline,

<https://www.encyclopedia.com/humanities/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/trans-arabian-pipeline>, (մուտք՝ 04.04.2019):

սեկտորը: Անցնելով չորս արաբական պետությունների միջով՝ խողովակաշարը պարբերաբար դադարել է օգտագործվել՝ կապված տարածաշրջանի ռազմաքաղաքական և աշխարհաքաղաքական իրադարձությունների հետ: Ի վերջո այն դադարել է օգտագործվել 1990թ.-ից ի վեր Հորդանանի՝ իրաքյան ագրեսիայի ժամանակ ցուցաբերած դիրքորոշման պատճառով⁴³: Ներկայումս Համաարաբական խողովակաշարի վերականգնումը և վերակառուցումը քննարկվում է առավելապես Հորդանանի կողմից, որը դիտարկում է այն որպես ներքին Էներգիայի աճող պահանջարկի բավարարման միջոց⁴⁴:

Սաուդյան Արաբիայում իրաքյան խողովակաշար

Սաուդյան Արաբիայում իրաքյան խողովակաշարը կառուցվել է 1980-ական թթ.-ին իրանա-իրաքյան պատերազմի ժամանակ: Այն միտված էր դիվերսիֆիկացնելու Նավթի արտահանման ուղիները Պարսից ծոցում ընթացող տանկերների պատերազմի ժամանակ և ունի 1.65 միլիոն տակառ/օր տարողունակություն: 1990թ.-ի Քուվեյթի նկատմամբ իրաքյան ագրեսիայից հետո իրաքյան Նավթը դադարել է փոխադրվել այս խողովակաշարով: 2001թ.-ին Սաուդյան Արաբիան սեփականաշնորհեց վերջինս Իրաքի պարտքերի փոխհատուցման դիմաց: Սաուդյան Արաբիան սկսեց օգտագործել այն որպես գազատար խողովակաշար՝ երկրի արևելյան հատվածից գազը արևմտյան հատվածում գտնվող Էլեկտրակայաններ տեղափոխելու համար: 2012թ.-ին Իրանի կողմից Հորմուզի նեղուցը փակելու մասին արված հայտարարություններից հետո Սաուդյան Արաբիան փորձարկեց իրաքյան խողովակաշարը սաուդական ոչ մաքրագտված Նավթի փոխադրման համար ⁴⁵ : Վերջին ժամանակներում սաուդա-իրաքյան հարաբերությունների համեմատաբար բարելավման

⁴³ Հորդանանը չմիացավ հակաիրաքյան կոալիցիային՝ ազատագրելու Քուվեյթի Պետությունը:

⁴⁴ Analysis: Oil and Gas Pipelines in the Middle East (Exclusive),

<https://southfront.org/analysis-oil-gas-pipelines-middle-east/>, (մուտք՝ 04.04.2019):

⁴⁵ Middle East Economic Survey, "Iraq hopes for IPSA access with Saudi opening," (Volume 60, Issue 35), September 1, 2017.

պայմաններում խոսվում է նաև իրաքյան խողովակաշարը Իրաքի կողմից վերագործարկելու հնարավորության մասին⁴⁶:

Հնարավոր ուղիներ

Անդրադառնալով Հորմուզի նեղուցի այլընտրանքային գործող ուղիներին՝ կարող ենք նկատել, որ վերոհիշյալ ուղիները թե՛ հզորությամբ, թե՛ գործող տարողունակությամբ չեն բավարարում Պարսից ծոցի ածխաջրածնային պաշարների արտահանման պահանջներին: Ուստի տարածաշրջանային պետությունները, ինչպես նաև միջազգային խաղացողները դիտարկում են մի քանի այլընտրանքային ուղիներ, որոնց ծրագրերի իրականացումը մեծ ազդեցություն կունենա Հորմուզի նեղուցի շուրջ տեղի ունեցող աշխարհաքաղաքական զարգացումների վրա: Դիտարկենք առավել հավանական ուղիներից մի քանիսը:

Օման

Օմանի Սուլթանությունն իր աշխարհագրական դիրքի շնորհիվ կարևոր դերակատարություն կարող է ունենալ Պարսից ծոցի արաբական երկրներից ածխաջրածնային ռեսուրսների արտահանման գործում, որի երթուղին կարող է շրջանցել Հորմուզի նեղուցը: Օմանը գտնվում է Պարսից ծոցի հարավ-արևմտյան մասում՝ Հորմուզի նեղուցից հարավ:

2019թ.-ի հունվարին Սաուդյան Արաբիայի Էներգիայի նախարար Խալիդ ալ-Ֆալիհը հայտարարեց, որ Սաուդյան Արաբիան մտադիր է գազային խողովակաշարով իրար կապել Զուվեյթը, Սաուդյան Արաբիան և Օմանը, որի նպատակն է ապահովել ինչպես գազի փոխանակումը վերոհիշյալ պետությունների միջև, այնպես էլ արտահանումը այլ երկրներ⁴⁷: Միևնույն ժամանակ Օմանը Իրանի հետ համաձայնության է եկել

⁴⁶ Iraq wants to reopen old Saudi pipeline: Ex-minister, <https://www.oilandgasmiddleeast.com/article-17679-iraq-wants-to-reopen-old-saudi-pipeline-ex-minister>, (մուտք՝ 04.04.2019):

⁴⁷ Saudi Arabia plans regional gas grid to connect with UAE, Oman, Kuwait, <https://gulfnnews.com/business/energy/saudi-arabia-plans-regional-gas-grid-to-connect-with-uae-oman-kuwait-1.1547540613190>, (մուտք՝ 04.04.2019):

Օման-Իրան գազային խողովակաշարի կառուցման հարցի շուրջ, որը նախատեսվում է ավարտին հասցնել 2020թ.-ին⁴⁸ : Օման-Իրան գազային խողովակաշարը միտված է ինչպես դիվերսիֆիկացնելու Օմանի գազի աղբյուրները և բավարարելու էներգիայի ներքին աճող պահանջարկը, այնպես էլ ապահովելու իրանական գազի արտահանումը դեպի Արևելյան Ասիա⁴⁹ : Նախագծի կյանքի կոչումը բարդացել է Իրանի նկատմամբ նոր ամերիկյան պատժամիջոցների հետ կապված, որը, թեև, ինչպես պաշտոնապես նշվել է, վերաբերում է Իրանի նավթային սեկտորին⁵⁰ և չի անդրադառնում գազի արտահանմանը, այնուամենայնիվ Իրան-Օման գազային խողովակաշարի կառուցման աշխատանքներին միջազգային կազմակերպությունների ներգրավումը ամերիկյան պատժամիջոցների տակ հայտնվելու լուրջ սպառնալիք ունի:

Ընդհանրապես Օմանի չեզոք քաղաքականությունը տարածաշրջանում և միջազգային ասպարեզում հնարավորություն է ընձեռում տարբեր նախագծերի իրականացումը, որի ապացույց կարելի է համարել նաև վերոհիշյալ նախագծերի քննարկումը: Այս համատեքստում Օմանը ձգտում է դառնալ անվտանգ առևտրային հանգույց Արևելքի և Արևմուտքի միջև: Հատկանշական է, որ Օմանը շարունակում է նոր նավահանգիստների կառուցման և զարգացման, ինչպես նաև ենթակառուցվածքների (ավտոմոբիլային, երկաթուղային, օդային ճանապարհների) բարեկարգման քաղաքականությունը: Այս համատեքստում կարելի է նշել Սալալահի, Սոհարի և Դուբաի նավահանգիստները, որոնք կարող են մոտ ապագայում դառնալ Մերձավոր Արևելքի առևտրային տարանցիկ կարևորագույն հանգույցներ:

⁴⁸ Iran Ready to Develop Onshore Section of Gas Pipeline to Oman, <https://financialtribune.com/articles/energy/80050/iran-ready-to-develop-onshore-section-of-gas-pipeline-to-oman>, (մուկնք՝ 04.04.2019):

⁴⁹ Key role seen for Oman in Iran-India gas pipeline, <https://neftgaz.ru/en/news/Transportation-and-storage/408384-key-role-seen-for-oman-in-iran-india-gas-pipeline/>, (մուկնք՝ 04.04.2019):

⁵⁰ Briefing on Iran Sanctions, <https://www.state.gov/secretary/remarks/2018/11/287090.htm>, (մուկնք՝ 04.04.2019):

Սիրիա

Սիրիայի աշխարհագրական դիրքը նույնպես նպաստավոր է Պարսից ծոցի ածխաջրածնային ռեսուրսների՝ Եվրոպա արտահանելու համատեքստում: Գտնվելով Պարսից ծոցի՝ ածխաջրածնային ռեսուրսներով հարուստ երկրների և Միջերկրական ծովի հարևանությամբ՝ Սիրիան կարող է դառնալ Եվրոպա ածխաջրածնային ռեսուրսների արտահանման կարևոր օղակ: Այս հանգամանքը կարևոր դեր է խաղացել նաև Սիրիայում 2011թ.-ին սկսված իրադարձություններին տարածաշրջանային և միջազգային պետությունների ներգրավման գործում: Այս ամենը կարող ենք տեսնել Սիրիայով անցնող գազային երկու նախագծերի դիտարկմամբ, որոնք պետք է անցնեին Սիրիայով: Խոսքը Իրան-Իրաք-Սիրիա-Լիբանան և Կատար-Թուրքիա խողովակաշարերի մասին է: Առաջինը համարվում է իրանական նախագիծ, որը նպատակ ունի գազ արտահանել ինչպես Իրաք, Սիրիա և Լիբանան, այնպես էլ դեպի Եվրոպական երկրներ: 2011թ.-ին Սիրիայում սկսված քաղաքացիական պատերազմը, ինչպես նաև Իրանի դեմ կիրառված արևմտյան պատժամիջոցները խաթարեցին նախագծի իրագործումը:

Սյուս նախագիծը Կատարից գազի՝ Եվրոպա արտահանման ծրագիրն է, որը նախատեսվում էր Թուրքիայում միացնել Նաբուկկո խողովակաշարին ⁵¹ : Կատար-Թուրքիա խողովակաշարի՝ Սիրիայով անցնելու գաղափարը, ըստ տարբեր աղբյուրների, մերժվել է Սիրիայի նախագահ Բաշար ալ-Ասադի կողմից՝ հաշվի առնելով իր դաշնակից Ռուսաստանի շահերը, որը համարվում է ԵՄ-ի՝ ածխաջրածնային ռեսուրսներ մատակարարող գլխավոր պետությունը⁵²: Այս հանգամանքն իր ազդեցությունն ունեցավ Կատարի՝ Սիրիայի ընդդիմադիր

⁵¹ Նաբուկկո խողովակաշարով նախատեսվում էր Թուրքիայի միջոցով Իրաքից, Ադրբեջանից և Թուրքմենստանից գազ մատակարարել մինչև Ավստրիա:

⁵² EU imports of energy products - recent developments, <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/pdfscache/46126.pdf>, (04.04.2019)

խմբավորումներին քաղաքական, ֆինանսական և այլ օգնությունների տրամադրման վրա:

Այս երկու ծրագրերը, թեև մոտ ապագայում անիրատեսական են թվում, սակայն արագ վերափոխվող աշխարհում և «Երեք ծովերի համակարգում» չի կարելի բացառել որևէ նախագծի իրականացում:

Իրան

Հորմուզի նեղուցի շուրջ տեղի ունեցող աշխարհաքաղաքական զարգացումներում գլխավոր դերակատարություն ունեցող Իրանը նույնպես դիտարկում է մի շարք այլընտրանքային ուղիներ իր ածխաջրածնային ռեսուրսների արտահանման հիմնական ուղի հանդիսացող Հորմուզի նեղուցը շրջանցելու համար: Ինչպես արդեն նշեցինք, մեկ ուղղությունը հանդիսանում է Իրաքի, Սիրիայի միջոցով ածխաջրածնային ռեսուրսների արտահանումը դեպի Եվրոպա: Այս համատեքստում Իրանն ունի խոշոր ծրագիր՝ երկաթուղային կապ ապահովելու Իրանի և Լաթակիայի միջև և շատ դեպքերում Իրանի գործողություններն Իրաքում և Սիրիայում, իրանական ռազմական ուղղակի և անուղղակի ներկայությունն այս պետություններում միտված են նման երթուղի ապահովելուն⁵³: Իրանը դիտարկում է նաև Եվրոպա գազի արտահանման թուրքական ճանապարհը, որի նախագիծը հայտնի է Իրանական խողովակաշար անվանումով: Մյուս կողմից, հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ Իրանի ածխաջրածնային ռեսուրսների արտահանման շուկայի գերակշիռ մասը կազմում են Ասիայի պետությունները (Չինաստան, Ջնդկաստան, Հարավային Կորեա և Ճապոնիա), Իրանը դիտարկում է մի շարք նախագծեր, որոնք կնպաստեն իրանական նավթի ու գազի արտահանման ծավալների մեծացմանը դեպի Ասիա: Այս համատեքստում կարևոր դեր է խաղում Չաբահարի նավահանգստի կառուցումը (1983թ.), որը իրանական միակ նավահանգիստն է Հնդկական

⁵³ Տես հեղինակի Հարցազրույց իրանագետ Վարդան Ոսկանյանի հետ, Երևան, ապրիլի 14, 2019

օվկիանոսի վրա: Չաբահարի նավահանգիստը լայն հնարավորություններ է ընձեռում Իրանին Կենտրոնական Ասիայի, Պարսից ծոցի և Եվրոպայի միջև առևտրաշրջանառության մեջ կարևոր տեղ զբաղեցնելու համար: Այժմ իրականացվում է նավահանգստի ընդլայնման աշխատանքներ, որը պլանավորվում է ավարտել 2024թ.-ին⁵⁴:

Գոյություն ունի նաև Իրան-Պակիստան գազային խողովակաշարի կառուցման նախագիծ, որի կառուցումը պլանավորվել էր ավարտել 2014թ.-ին, սակայն չիրագործվեց Պակիստանի վրա արտաքին ճնշումների գործադրման պատճառով: Իրան-Պակիստան գազային խողովակաշարի կառուցումը մեծ նշանակություն ունի Իրանի համար: Խողովակաշարը մինչև Չինաստան շարունակելու հնարավորության մասին Իրանի բարձրաստիճան պաշտոնյաների հայտարարությունները վկայում են վերոհիշյալի մասին⁵⁵:

Ինչպես արդեն նշվել է, Իրանը դիտարկում է Օմանը որպես կարևոր տարանցիկ երկիր ածխաջրածնային ռեսուրսների՝ արևելյան Ասիա, Պարսից ծոցի արաբական երկրներ, ինչպես նաև դեպի Եվրոպա արտահանելու նպատակով: Ներկայումս Իրան-Օման խողովակաշարի հետ մեկտեղ քննարկվում է նաև խողովակաշարը Հնդկաստանի հետ կապելու հնարավորությունը:

Իրանը դիտարկում է նաև Պարսից ծոցը Կասպից ծովի հետ կապելու հնարավորությունները, որը կարող է անցնել ինչպես Իրան-Հայաստան-Վրաստան, այնպես էլ Իրան-Ադրբեջան-Վրաստան ճանապարհով:

Ամփոփելով Հորմուզի նեղուցի շուրջ ընթացող զարգացումները՝ կարելի է եզրակացնել հետևյալը՝

⁵⁴ Chabahar Port Expansion, <https://www.ship-technology.com/projects/chabahar-port-expansion/>, (մուտք՝ 04.04.2019):

⁵⁵ Ahmadijad Would Welcome Chinese Role In Gas Pipeline, https://www.rigzone.com/news/oil_gas/a/149224/Ahmadijad_Would_Welcome_Chinese_Role_In_Gas_Pipeline/?oc=dst, (մուտք՝ 04.04.2019):

• Հաշվի առնելով Հորմուզի նեղուցի կենսական նշանակությունը Պարսից ծոցի ածխաջրածնային ռեսուրսների արտահանման համար և նեղուցին գործող այլընտրանքային ուղիների ոչ բավարար լինելու հանգամանքը՝ այն կշարունակի պահպանել իր կարևոր հաղորդակցային նշանակությունը համաշխարհային ածխաջրածնային ռեսուրսների առևտրի համատեքստում:

• ԱՄՆ-ի անհարաբերությունների լարվածության աճի պայմաններում Հորմուզի նեղուցի աշխարհաքաղաքական և ռազմավարական նշանակությունն էլ ավելի արդիականություն է ձեռք բերում հաշվի առնելով վերոհիշյալ պնդումը:

• Իրանական մի շարք ռազմական օբյեկտների՝ նեղուցին հարակից տարածքներում գտնվելը, պարբերաբար տեղի ունեցող իրանական զորավարժությունները, ինչպես նաև ամերիկյան ռազմական ներկայությունը Պարսից ծոցում կարող են ֆորսմաժորային իրավիճակ ստեղծել Հորմուզի նեղուցում «Երեք ծովերի համակարգում» տեղի ունեցող աշխարհաքաղաքական զարգացումների համատեքստում:

• Նեղուցի այլընտրանքային ուղիների ընդլայնումն ունի կարևորագույն աշխարհատնտեսական և աշխարհաքաղաքական նշանակություն: Հորմուզի նեղուցի հաղորդակցային նշանակության նվազեցումն իր ազդեցությունը կունենա Պարսից ծոցում Իրանի դերակատարության վրա:

• Հորմուզի նեղուցը շրջանցող ածխաջրածնային այլընտրանքային ուղիների անվտանգության ապահովումը կարևոր նշանակություն կունենա հատկապես ամերիկա-իրանյան հարաբերությունների ներկայիս լարվածության թեժացման համատեքստում:

• Այլընտրանքային նոր ուղիների կառուցումը և դրանց իրագործման համար արհեստական խոչընդոտներ ստեղծելը կարևոր նշանակություն ունեն տարածաշրջանային և արտատարածաշրջանային խաղացողների՝ «Երեք ծովերի համակարգում» քաղաքականության ձևավորման համար:

• Հաշվի առնելով Օմանի աշխարհագրական դիրքը և նրա վարած, ընդհանուր առմամբ, չեզոք քաղաքականությունը տարածաշրջանում, հատկապես՝ ամերիկա-իրանյան հարաբերությունների և Ծոցի խորհրդի արաբական երկրներ-իրան հարաբերությունների համատեքստում, կարելի է ակնկալել Օմանի դերակատարության բարձրացումը նեղուցի շուրջ տեղի ունեցող զարգացումների շրջանակներում, որտեղ Օմանը կարող է դառնալ անվտանգ հաղորդակցային հանգույց թե՛ Պարսից ծոցից ածխաջրածնային ռեսուրսների արտահանման, թե՛ Արևելք-Արևմուտք համաաշխարհային առևտրի համատեքստում:

ВАЖНОСТЬ ОРМУЗСКОГО ПРОЛИВА В “СИСТЕМЕ ТРЕХ МОРЕЙ”

Аннотация

*Андралик Арутюнян
Аспирант кафедры Арабистики, ЕГУ
a.harutyunian@mfa.am*

Ключевые слова: Ормузский пролив, “Система трех морей”, углеводородные ресурсы, альтернативные маршруты, нефтяные трубопроводы, нефтяная артерия

В контексте транспортировки углеводородных ресурсов Ормузский пролив играет важную роль. В данной статье исследуются геополитические и геоэкономические возможности Ормузского пролива в свете теории «Система трех морей» и рассматриваются существующие альтернативные маршруты поставок нефти в обход Ормузского пролива. В статье также обсуждаются перспективы построения новых альтернативных маршрутов.

В статье утверждается, что Ормузский пролив будет играть важнейшую роль в «Системе трех морей», учитывая недостаточную совокупную пропускную способность альтернативных нефтепроводов в обход Ормузского пролива. Рост напряженности между США и

Ираном делает Ормузский пролив более уязвимым и взрывоопасным. В этом контексте можно прогнозировать эскалации новых столкновений в Ормузском проливе.

THE IMPORTANCE OF THE STRAIT OF HORMUZ IN THE CONTEXT OF “THREE SEA SYSTEM”

Abstract

Andranik Harutyunyan

PhD Student, Department of Arabic Studies, YSU

a.harutyunian@mfa.am

Key words: *Strait of Hormuz, “Three Sea System”, hydrocarbon resources, alternative routes, oil pipelines, chokepoint*

The Strait of Hormuz plays a prominent role in international marine transportation of hydrocarbon resources. The present article touches upon the geopolitical and geo-economic importance and significance of the Strait in the light of “Three Sea System” and goes along the investigation of existing alternative routes to export hydrocarbon resources by bypassing the Strait of Hormuz. The study discusses also new possible alternative routes to the Strait.

The study argues that the Strait of Hormuz will continue to play vital role in the “Three Sea System” taking into account the insufficient capability of alternative routes to the Strait. The ongoing tension between United States and Iran makes the strait more volatile and vulnerable. The escalation of skirmishes in the Strait is foreseen.